

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ MARIJAMPOLĖS PATAISOS NAMUS

2021-02-01 Nr. 4D-2020/1-1384
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius gavo X (toliau vadinama ir – Pareiškėjas) skundą (toliau vadinama ir – Skundas) dėl Marijampolės pataisos namų (toliau vadinama ir – MPN) pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai neužtikrinant Pareiškėjui sveikatos priežiūros prieinamumo.

2. Skunde, be kitų aplinkybių, nurodoma:

2.1. „[...] sergu <...> ir nors 2019 m. 01 m. buvo paskirtas gydymas <...>, bet dėl vaistų pirkimo sutrikimo gydymas [...] iki šiol nebuvo pradėtas“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta);

2.2. „Mano sveikata prastėjo, aš pastoviai jaučiu nuovargį, kankina skrandžio skausmai, virškinimo problemos [...], bet dietos neskiria ir vaistų gydymuisi nuo <...> iki šios negaunu.“

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2020 m. spalio 29 d. raštu Nr. 4D-2020/1-1384/3D-2845 kreipėsi į MPN, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes. 2020 m. lapkričio 18 d. Seimo kontrolierius gavo MPN 2020 m. lapkričio 13 d. raštą Nr. 9/07-13289.

Šiame rašte ir prie jo pridėtuose dokumentuose nurodoma:

4.1. „Nuteistajam X [...] LSMUL KK Gastroenterologijos klinikoje 2018-02-15 atlikta kepenų biopsija. Nustatyta diagnozė: <...>. 2019-06-27 ir 2020-03-12 konsultuotas gydytojos infektologės [...] Laisvės atėmimo vietų ligoninėje. Nurodyta gydyti medikamentu <...> [...]. Kol bus gautas nurodytas medikamentas <...> [...] gydytojos infektologės nurodymu skirti medikamentai <...> [...], <...> [...]. Nuteistojo prašymu, atsižvelgiant į gydytojo infektologo rekomendaciją, juoda duona pakeista į baltą. Dėl medikamento <...> buvo kreiptasi į [...] vaistininę [...]. Vaistininė paaiškino, kad dėl šio medikamento pirkimo vyksta tarptautinis konkursas. Laukiama, kol bus skirtos lėšos medikamentui <...> pirkti“;

4.2. „Nuteistasis jau buvo informuotas, kad gydymą gaus, kai bus gautos lėšos ir bus nupirkti medikamentai“;

4.3. „[...] dietinis maitinimas sergantiems <...>, yra skiriamas tik šio <...> paūmėjimo metu, esant geltais. Jokie objektyvūs <...> paūmėjimo požymiai X niekada nebuvo stebėti. Skirti dietinio

maitinimo nuteistajam niekada nerekomendavo ir gydytoja infektologė.“

Tyrimui reikšmingi teisės aktai

5. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau vadinama – Konvencija):

3 straipsnis. *Kankinimo uždraudimas* – „Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį, arba tokiu būdu būti baudžiamas.“

6. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. sausio 11 d. priimtos rekomendacijos šalims narėms Nr. (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ (toliau vadinama – Europos kalėjimų taisyklės):

4 punktas – „Kalinimo sąlygos, kurios pažeidžia žmogaus teises, negali būti pateisinamos finansavimo trūkumu“;

39 punktas – „Kalėjimų valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata“;

40.3 punktas – „Visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, kurios teikiamos šalyje, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu“;

40.5 punktas – „Visos reikalingos medicinos, chirurgijos ir psichiatrijos paslaugos, įskaitant ir tas paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenėje, turi būti suteiktos kaliniui.“

7. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama – BVK):

7 straipsnis. *Humanizmo principas* – „1. Vykdamas bausmę, nesiekama žmogaus kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą. 2. Su nuteistuoju, kurio laisvė apribota, net ir jo sutikimu draudžiami medicinos, biologiniai ir kitokie mokslo bandymai. 3. Draudžiama, išskyrus Lietuvos Respublikos teisės aktuose numatytus atvejus, filmuoti ar fotografuoti nuteistąjį, kurio laisvė apribota, be išankstinio jo sutikimo“;

11 straipsnis. *Bendrosios nuteistųjų teisės* – „1. Nuteistieji turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka: [...] 3) gauti medicinos pagalbą; [...]“;

174 straipsnis. *Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūra* – „1. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems teikiamos sveikatos apsaugos ministro ir teisingumo ministro nustatyta tvarka. 2. Pirminio lygio ambulatorinę arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūrą užtikrina laisvės atėmimo vietų ligoninė arba pataisos įstaigų asmens sveikatos priežiūros padaliniai. Pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos pataisos įstaigų patalpose. 3. Kai laisvės atėmimo vietų ligoninė arba pataisos įstaigų asmens sveikatos priežiūros padaliniai dėl objektyvių priežasčių negali užtikrinti pirminio lygio ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems, šių paslaugų teikimą pataisos įstaigų patalpose pagal sudarytas sutartis užtikrina savivaldybės, kurios teritorijoje veikia pataisos įstaiga, pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikianti asmens sveikatos priežiūros įstaiga. Sprendimą dėl konkrečios pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios savivaldybės asmens sveikatos priežiūros įstaigos, kuri užtikrins asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems, paskyrimo priima savivaldybės, kurios teritorijoje veikia pataisos įstaiga, taryba. 4. Antrinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurios neteikiamos laisvės atėmimo vietų ligoninėje, ir tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems teikiamos arčiausiai esančiose ir atitinkamas paslaugas galinčiose suteikti valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose. 5. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos valstybės arba savivaldybių

asmens sveikatos priežiūros įstaigose teikiamos užtikrinant nuteistųjų apsaugą. 6. Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūrą organizuoja Sveikatos apsaugos ministerija.“

Lietuvos Respublikos teismų praktika

8. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau vadinama ir – LVAT) 2014-04-09 aprobuotame Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinime yra nurodęs:

8.1. *10 punktas* – „Remdamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat nuosekliai pabrėžia, kad laisvės apribojimo metu asmenys iš esmės nenustoja naudotis fundamentaliomis teisėmis ir laisvėmis, kurias užtikrina Konvencija. [...] Europos Žmogaus Teisių Teismas yra ne kartą pažymėjęs, jog tam tikrais atvejais nuteistajam reikalinga papildoma apsauga dėl jo padėties pažeidžiamumo ir dėl to, kad valstybė dėl šio asmens prisiima atsakomybę. Šiame kontekste Konvencijos 3 straipsnis (niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas) nustato valstybės institucijoms pozityvią pareigą užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, jog jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukeltų šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 26 d. sprendimą *byloje Kudla prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 30210/96; 2002 m. liepos 15 d. sprendimą *byloje Kalashnikov prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 47095/99; 2003 m. vasario 4 d. sprendimą *byloje Van der Ven prieš Nyderlandų Karalystę*, pareiškimo Nr. 50901/99; 2009 m. spalio 22 d. sprendimo *byloje Norbert Sikorski prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 17599/05, 131 paragrafą). Taigi, iš valstybės yra reikalaujama, neatsižvelgiant į jos logistinius bei finansinius sunkumus, organizuoti kalinimo įstaigų sistemą tokiu būdu, kad būtų gerbiamas žmogaus orumas (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. kovo 27 d. sprendimo *byloje Sukhovoy prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 63955/00, 31 paragrafą; 2007 m. gegužės 10 d. sprendimo *byloje Benediktov prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 106/02, 37 paragrafą) (žr. 2013 m. lapkričio 18 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A261-1802/2013 ir joje nurodytą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką)“;

8.2. *15 punktas* – „Humanizmo principas (BVK 7 str.). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad Bausmių vykdymo kodekso 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto bausmės humanizmo principo, reiškiančio, kad vykdant bausmę, nesiekama žmogaus kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą, kontekste turi būti aiškinama teisės aktuose įtvirtinta pareiga laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims sudaryti saugią sveikatai gyvenamąją aplinką (2013 m. spalio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A822-1463/2013; 2013 m. liepos 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A444-1186/2013; 2013 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A662-981/2013; 2013 m. sausio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A858-105/2013). Minėta, jog analogiškas draudimas taip pat įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalyje, Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnyje bei kituose tarptautiniuose dokumentuose“;

8.3. *142 punktas* – „[...] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 25 d. sprendime *byloje Elefteriadis prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 38427/05, suformuota nuostata, jog valstybės, nepriklausomai nuo finansinių ar kitokių sunkumų, privalo organizuoti savo kalėjimų sistemą taip, kad būtų užtikrinta pagarba kalinių orumui (žr. 2013 m. spalio 15 d. nutartį administracinėje byloje

Nr. A822-1459/2013 ir joje nurodytą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką).“

Tyrimo išvados

9. Skunde nurodoma, kad MPN pareigūnai neužtikrina tinkamos Pareiškėjo sveikatos priežiūros, t. y. Pareiškėjas nesulaukia paskirto gydymo.

10. Tiek tarptautiniuose, tiek Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims *turi būti teikiamos tokios pat asmens sveikatos priežiūros paslaugos kaip ir laisvėje esantiems asmenims*, tais atvejais, kai tokių reikiamų paslaugų negali suteikti laisvės atėmimo vietų gydymo įstaigos, paslaugos gali būti teikiamos valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros viešosiose įstaigose (šios pažymos 6 punktas).

Europos kalėjimų taisyklėse nustatyta, kad kalėjimų valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata bei visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, kurios teikiamos šalyje, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu. Visos reikalingos medicinos, chirurgijos ir psichiatrijos paslaugos, įskaitant ir tas paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenėje, turi būti suteiktos kaliniui.

Tai reiškia, kad nuteistiesiems turi būti teikiamos tokios pačios kokybės sveikatos priežiūros paslaugos kaip ir laisvėje esantiems asmenims, t. y., sudaromos sąlygos susitikti su asmeniui aktualios srities gydytoju, suteikiamos išsamios konsultacijos dėl asmens sveikatos būklės, paskiriamas tinkamas gydymas, užtikrinamas savalaikis paskirtas gydymas arba / ir gydytojų rekomendacijų įvykdymas.

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pažymėjęs, jog Konvencijos 3 straipsnio nuostatos nustato valstybės institucijoms pozityvią pareigą užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Taigi tinkamos medicininės priežiūros nebuvimas gali būti laikomas nežmonišku ar žeminančiu elgesiu, prieštaraujančiu Konvencijos 3 straipsniui (šios pažymos 8.1 punktas).

11. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas serga <...>. 2019 m. birželio 27 d. ir 2020 m. kovo 12 d. Pareiškėjas lankėsi Laisvės atėmimo vietų ligoninėje ir konsultavosi su gydytoja infektologe. Tiek pirmo, tiek antro vizito metu gydytoja infektologė nurodė Pareiškėją gydyti vaistais <...>. MPN pareigūnai pripažino, kad šis nurodymas nebuvo įgyvendintas, t. y., Pareiškėjui nebuvo sudarytos galimybės gydytis vaistais <...>, nes dėl lėšų trūkumo jų nebuvo nupirka. Pareiškėjas buvo informuotas, kad gydymą gaus, kai bus gautos lėšos ir nupirka jo gydymui reikalingų vaistų. Kiti gydytojos infektologės nurodymai ir rekomendacijos (dėl nereceptinių vaistų <...> ir <...> vartojimo bei juodos duonos pakeitimo balta duona) buvo įvykdyti.

12. Kaip nustatyta Europos kalėjimų taisyklėse, valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata bei visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu. Be to, kalinimo sąlygos, kurios pažeidžia žmogaus teises į sveikatos priežiūros prieinamumą, negali būti pateisinamos nepakankamais ekonominiais ištekliais.

LVAT ne kartą yra pažymėjęs, kad BVK įtvirtinto humanizmo principo, reiškiančio, kad, vykdant bausmę, nesiekama žmogaus kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą, kontekste turi būti aiškinama teisės aktuose įtvirtinta pareiga laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims sudaryti saugią sveikatai gyvenamąją aplinką. LVAT savo praktikoje taip pat pabrėžia, kad suimtiesiems ar nuteistiems asmenims garantuojamų teisių užtikrinimas įkalinimo įstaigose yra pozityvi valstybės pareiga ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, turi būti adekvačiai užtikrinama jų sveikata ir gerovė (šios pažymos 8.2 punktas).

Atsižvelgiant į tai, kad kalinimo laikotarpiu kaliniai yra visiškoje valstybės priežiūroje, kaliniams įkalinimo įstaigose turi būti sudarytos sąlygos gauti medicininę pagalbą, tokią, kurią nurodė

gydytojas, ir jokios aplinkybės neatleidžia kalėjimo administracijos nuo pareigos pasirūpinti kalinio sveikata. Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuota nuostata, jog valstybės, nepriklausomai nuo sunkumų, privalo organizuoti savo kalėjimų sistemą taip, kad būtų užtikrinta pagarba kalinių orumui (šios pažymos 8.3 punktas).

Dėl nurodytų priežasčių tokia situacija, kai Pareiškėjui nėra sudaromos galimybės gydytis vaistais jam paskirtais dar 2019 m. birželio 27 d., t. y., prieš pusantrų metų, laikytina neadekvačia bei nežmoniška.

Seimo kontrolieriaus nuomone, tokie veiksmai (neveikimas), kai asmeniui nėra adekvačiai užtikrinama tinkama ir savalaikė medicininė priežiūra, šiuo konkrečiu atveju – Pareiškėjui nepagrįstai ilgai nesuteikiamas gydytojo paskirtas gydymas, gali būti laikomi nežmonišku ir asmens orumą žeminančiu elgesiu, prieštaraujančiu Konvencijos 3 straipsniui.

13. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Skundas yra pagrįstas.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

14. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia X Skundą dėl MPN pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai neužtikrinant Pareiškėjui sveikatos priežiūros prieinamumo, pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

15. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius MPN direktoriui Regimantui Kavaliauskui rekomenduoja imtis priemonių, kad Pareiškėjui kuo skubiau būtų užtikrintas gydytojo paskirtas gydymas.

16. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14, 17 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriui Virginijui Kulikauskui rekomenduoja:

16.1. atlikti tyrimą ir išsiaiškinti, dėl kokių priežasčių nepagrįstai ilgai trunka reikiamo vaistų <...> kiekio įsigijimas;

16.2. imtis priemonių priežastims, trukdančioms įsigyti reikiamą vaistų <...> *kiekį*, šalinti;

16.3. imtis priemonių, kad ateityje būtų užtikrintas sklandus vaistų įsigijimo procesas bei savalaikis nuteistųjų gydymas.

17. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), **bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.**

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas